

**SURUNKALI GEPATITLARDA JIGAR HUJAYRALARINING
TIKLANISHIDA FITOPREPARATLARNING O'RNI**

Tursunkulova R.B. Talibdjanova M.X.

O'zbekiston Respublikasi Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti

Mualliflar haqida malumot

Tursunkulova Roxat Baxtiyorovna: Toshkent Davlat tibbiyot Universiteti

Terapiya (xalq tabobati) yo'nalishi magistr. E-

mail:rohattsunqulova6@gmail.com

ORCID ID:0009-0002-8773-157X

Tolibdjanova Malika Xusanovna: 1-son IKP kafedrası Tibbiyot fanlari

doktori dotsent. E-mail. malikapattahova@gmail.com

ODCID:0000-0001-6030-6229

Dolzarbliqi: *Gepatit virusi butun dunyo bo'yicha millionlab odamlarga ta'sir qiluvchi eng muhim global sog'liq muammolaridan biri bo'lib qolmoqda. Surunkali hepatit virusi jigarning og'ir kasalliklariga, shu jumladan siroz va hepatotsellyulyar karsinomaga (HCC) olib kelishi mumkinligi o'rganilgan, bu esa jiddiy kasallanish va o'limga olib keluvchi holatlardan biridir. Jahon sog'liqni saqlash hamjamiyati ushbu murakkab va tez rivojlanayotgan kasallikni boshqarishni takomillashtirishga intilayotganiligi bilan bir qatorda, hepatit virusining diagnostikasi, davolash va oldini olishga qaratilgan keng qamrovli va zamonaviy ko'rsatmalar ham juda zarur.*

Kalit so'zlar: *. Surunkali gepati, jigar regeneratsiyasi, hepatotsitlar tiklanishi fitopreparatlar, o'simlik preparatlari, jigar himoyasi, antioksidant ta'sir, fibrozis kamayishi, gepatoprotektiv preparatlar, jigar funksiyasi.*

Jigar organizmdan chiqindi moddalarni olib tashlash va oziq moddalar almashinuvi uchun zarur bo'lib, umumiy salomatlikni saqlash uchun juda muhimdir. Biroq, virusli infektsiyalar, immunitet tizimining noto'g'ri ishlashi, saraton, spirtli ichimliklarni iste'mol qilish va giyohvand moddalarning toksikligi kabi bir qator omillar jigar muammolari tarqalishiga yordam beradi. Jigar kasalliklarini davolashning muqobil yondashuvlari an'anaviy tibbiyot usullarining potentsial cheklovlari tufayli tekshirilmoqda. Shu munosabat bilan antioksidantlarda yuqori bo'lgan bioaktiv kimyoviy moddalarni o'z ichiga olgan dorivor o'simliklarning mumkin bo'lgan gepatoprotektiv ta'siri e'tiborni tortdi.

Jigar kasalliklarining ko'payishi noan'anaviy davolash usullari zarurligini ta'kidlaydi. Dorivor o'simliklar an'anaviy dori vositalaridan farqli o'laroq, sterollar, antosiyaninlar, terpenoidlar, saponin glikozidlar va polifenollar kabi bioaktiv moddalarni o'z ichiga olganligi sababli, kamroq salbiy ta'sirga ega bo'lgan gepatoprotektiv ta'sirga ega. Klinik tadkikotlar jigar sog'lig'ini qo'llab-quvvatlash uchun ba'zi o'simlik dori vositalarining salohiyatini ko'rsatdi. Masalan, klinik tadkikotlar Picrorhiza kurroa ning jigar kasalliklarini, shu jumladan virusli hepatitni davolashda samaradorligini, jigar fermenti darajasining sezilarli pasayishini ko'rsatdi. Garcinia mangostana-da topilgan ksantonlar klinik va klinik sinovlarda jigarni himoya qilish, jigar faoliyatini yaxshilash va oksidlovchi stress ko'rsatkichlarini pasaytirish xususiyatlariga ega ekanligi isbotlangan. Klinik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, sitrus dori-darmonlari yallig'lanishni kamaytirish va jigar faoliyatini yaxshilash orqali jigar muammosi bo'lgan odamlarga yordam beradi. Antosiyaninga boy Vaccinium myrtillus (Bilberry) yog'li jigar kasalliklarida oksidlovchi stressni kamaytiradi va jigar fermenti profilini yaxshilaydi. Ushbu o'simlikka asoslangan dorilar jigar kasalliklarining asosiy sabablari va alomatlarini bartaraf etish orqali jigar kasalliklarini davolash arsenalini sezilarli darajada oshirishi mumkin.[1] Dorivor o'simliklardan va an'anaviy oziq-ovqat manbalaridan olingan antioksidantlar jigarni oksidlovchi stress tizimi va turli kimyoviy moddalar ta'siridan kelib chiqadigan zararlardan himoya qilishi mumkin. O'simliklar va o'simliklardan olingan fitokimyoviy moddalar gepatoprotektiv vositalarni o'ziga

jalb qiladi, chunki ular kamroq nojo'ya ta'sirga ega va hali ham jigar kasalliklarini davolash uchun o'simlik toniklaridan foydalanishga qiziqish katta. Shuning uchun ushbu sharh birinchi navbatda gepatoprotektiv potentsialga ega bo'lgan flavonoidlar, alkaloidlar, terpenoidlar, polifenollar, sterollar, antosiyaninlar va saponin glikozidlari tasnifiga kiruvchi o'simliklardan hosil bo'lgan yangi kashf etilgan dorivor o'simliklar va birikmalarga qaratilgan. Hosta plantaginea, Ligusticum chuanxiong, Daniella oliveri, Garcinia mangostana, Solanum melongena, Vaccinium myrtillus, Picrorhiza kurroa va Citrus medica gepatoprotektiv ta'sirga ega bo'lgan ba'zi potentsial o'simliklardir.[2] Artishok (*Cynara cardunculus* L.) - Farmakologik ta'sirlar sinarin, xlorogen kislota, kofein kislota va uning hosilalari kabi antioksidantlar va uchuvchi sesquiterpen va flavonoidlar, shu jumladan luteolin glikozidlari mavjudligi bilan bog'liq. Gepatoprotektiv mexanizm xolesterinni kamaytirish bilan bog'liq, chunki artishok reaktiv kislorod turlari darajasini, lipid peroksidatsiyasini, oqsil oksidlanishini, LDL-xolesterin oksidlanishini kamaytirishi va glutathion peroksidaza faolligini oshirishi uchun yaxshi ma'lum. Berberin Jigar bilan bog'liq muammolarda berberinning samaradorligi gepatotsitlarning transkripsiyadan keyingi mRNK stabilizatsiyasida LDL-xolesterinning ekspressiyasini kodlovchi retseptorlarga qo'shish orqali xolesterinni pasaytiruvchi ta'siri bilan bog'liq. Hindiba (*Cichorium intybus* L.) an'anaviy ravishda ming yillar davomida jigar kasalliklarini davolash uchun ishlatilgan. Polifenolik birikmalar mavjudligi sababli bo'lishi mumkin bo'lgan antioksidant xususiyatlarga ega. Dolchin an'anaviy ravishda u antioksidant sifatida va lipid profillari va glyukozani tartibga solish uchun ishlatiladi. Curcumin - o'zining yallig'lanishga qarshi, lipidlarni tartibga solish, artritga qarshi, antioksidant, immunomodulyator, antidepressant va saratonga qarshi salohiyati uchun intensiv ravishda o'rganilgan. Silymarin - bu sut qushqo'nmasining (*Silybum marianum* (L.) Gaertner) flavonolignan fraktsiyasi bo'lib, asosan silibin, silydianin, silixristin va izosilibinni o'z ichiga oladi. Sut qushqo'nmasining urug'lari jigar kasalliklarida uzoq vaqtdan beri foydalanish tarixiga ega. Sut qushqo'nmasidan (silymarin) foydalanish gepatologiya sohasida bir qancha potentsial foydalarga ega

ekanligiga ishoniladi. Bularga alkogol, uglerod tetraklorid va og'ir metallar kabi zaharli moddalarning jigar hujayralariga kirishini oldini olish, jigar regeneratsiyasi uchun oqsil sintezini rag'batlantirish, erkin radikallarni tozalash uchun antioksidant sifatida harakat qilish va immunitet reaksiyasini modulyatsiya qilish kiradi. [3]

Xulosa: Gepatitlarni davolashda fitopreparatlarning qo'llanishi kompleks terapiya samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. O'simlik kelib chiqishli preparatlar gepatoprotektiv, yallig'lanishga qarshi, antioksidant hamda regenerativ ta'sirlari orqali jigar hujayralarining tiklanishini qo'llab-quvvatlaydi. Zamonaviy tadqiqotlar fitopreparatlar – xususan, silymarin, artishok ekstrakti, kurkumin, na'matak bioflavonoidlari – virusli va toksik hepatitlarda jigar fermentlari dinamikasini yaxshilashi, oksidativ stressni kamaytirishi va hepatotsitlarni zararlanishdan himoya qilishini tasdiqlamoqda. Shu bilan birga, ularning samarasi ko'pincha asosiy antiviral yoki detoksikatsion terapiya bilan birgalikda qo'llanganda yanada kuchli namoyon bo'ladi. Fitopreparatlar xavfsizligi yuqori bo'lishiga qaramay, ularni individual yondashuv asosida va klinik ko'rsatkichlarga tayanib qo'llash zarur. Umuman olganda, fitopreparatlar hepatitlarni davolashda yordamchi, ammo muhim o'rin tutuvchi, ilmiy asoslangan samarali komponent hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Hind dorivor o'simliklarining gepatoprotektiv salohiyati Arti Kumari, Nisha Chandila, Rubina Butani, Inderjeet Yadav 2025-yil 17-yanvar.
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/39835553/>
2. Dorivor o'simliklar va o'simliklardan olingan birikmalarning gepatoprotektiv salohiyatiga oid so'nggi tushunchalar Ramasami Tilagavati, S Sameema Begum, Sowfika Dharshini Varatharaj, Arun Kumar Balasubramaniam, Xoselin Syuzan Jorj, Chelliah Selvam 2023 yil may <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/37022281/>
3. 2024 yil 20 iyul Gepatoprotektiv vositalar sifatida tabiiy mahsulotlar - klinik sinovlarning keng qamrovli sharhi Piotr Sluzali Pavel Paško va Agnieszka Galanty,
[https://www.mdpi.com/2223-7747/13/14/1985?utm_source=chatgpt.com#Algae and Probiotics](https://www.mdpi.com/2223-7747/13/14/1985?utm_source=chatgpt.com#Algae_and_Probiotics)
4. Зокирхўжаев, Ш. Я., & Паттахова, М. Х. (2022). Clinical Features and Lab Values of Patients with Chronic Hepatitis after Covid-19